

Przedmowa	13
Wstęp	15
A. Punkt wyjścia w duszpasterstwie: przewycięzenie niepewności	
1. Przykłady duszpasterstwa	21
1.1. Rozmowy duszpasterskie	21
1.1.1. Rozmowa na ulicy	21
1.1.2. Rozmowa w ośrodku rehabilitacyjnym	22
1.1.3. Seria rozmów na parafii	24
1.2. Charakterystyka duszpasterstwa	27
2. Doświadczenia niepewności (kontyngentne)	29
2.1. Doświadczenie przemijalności ciała	29
2.2. Doświadczenie bezbronności wobec sił natury	30
2.3. Doświadczenie kruchości relacji międzyludzkich	30
2.4. Doświadczenie własnej destrukcyjności	31
2.5. Doświadczenie winy i grzechu	31
3. Doświadczenia kontyngentne – chrześcijańskie duszpasterstwo	33
3.1. Duszpasterskie oddziaływanie Jezusa	33
3.1.1. Jezus zwiastuje zbawienie	34
3.1.2. Jezus daje życiowe możliwości	34
3.1.3. Jezus leczy fizyczne ułomności	35
3.1.4. Jezus odpuszcza winę i grzech	35
3.1.5. Jezus ochrania wśród rozszalałej przyrody	36
3.1.6. Jezus pozbawia śmierć jej mocy	36
3.2. Duszpasterstwo w historii Kościoła	39
3.2.1. Czasy wczesnochrześcijańskie	39
3.2.2. Średniowiecze	40
3.2.3. Reformacja	41
3.2.4. Pietyzm	42
3.2.5. XX wiek	43
3.2.6. Współczesna sytuacja duszpasterstwa	44

4.	Duszpasterstwo w różnorodności kulturowej i religijnej	46
4.1.	Duszpasterstwo międzykulturowe	47
4.1.1.	Kultura – ważne hasło w dzisiejszych czasach	47
4.1.2.	Kultura jako „skondensowany opis” znaczeń	48
4.1.3.	Różnice – spotkania z obcością	50
4.1.4.	Duszpasterstwo międzykulturowe jako inspiracja dla duszpasterstwa ogólnego	51
4.2.	Relacja pomiędzy kulturą i religią	52
4.3.	Duszpasterstwo międzyreligijne	52
4.3.1.	Kilka wskazówek dotyczących dialogu międzyreligijnego	53
4.3.2.	Duszpasterstwo międzyreligijne jako inspiracja dla duszpasterstwa ogólnego	54
B.	Zadanie i cel duszpasterstwa: zaufanie w życiu	
1.	Poszukiwanie zaufania w życiu	56
1.1.	Zaufanie w życiu i <i>empowerment</i>	56
1.1.1.	Poszukiwanie podstawy ludzkiej egzystencji	57
1.1.2.	Poszukiwanie orientacji w życiu	58
1.1.3.	Poszukiwanie wspólnoty	60
1.1.4.	Poszukiwanie wyzwolenia	61
1.1.5.	Poszukiwanie odpuszczenia i usprawiedliwienia	61
2.	Zaufanie w życiu poprzez dodawanie otuchy	62
2.1.	Dodawanie otuchy i obietnica w duszpasterstwie	62
2.1.1.	Dodawanie otuchy i obietnica w rozmowie	62
2.1.2.	Zachęcenie i pociecha poprzez rytuały	64
2.1.3.	Pociecha odpuszczenia i usprawiedliwienia	64
3.	Duszpasterstwo jako wyzwanie i konfrontacja	66
3.1.	Sytuacje pomocnej prowokacji	66
3.2.	Konfrontacja z siłami zła	67
4.	Duszpasterstwo jako pomoc w nadawaniu znaczenia i prowadzeniu życia	69
4.1.	Nadawanie znaczenia jako konstrukcja rzeczywistości	69
4.2.	Duszpasterstwo jako praca nad poszukiwaniem znaczenia	70
4.3.	Duszpasterskie nadawanie znaczenia w kontekście wiary	72
C.	Środki duszpasterstwa: praca nad relacjami	
1.	Teologiczne uzasadnienie pracy nad relacjami w duszpasterstwie	73
1.1.	Bóg nawiązuje relacje z ludźmi	73

1.2. Człowiek jako dusza	75
1.2.1. Rozumienie <i>psyche</i> jako duszy	75
1.2.2. Rozumienie <i>nefesz</i> jako duszy	76
1.2.3. Dusza dzisiaj	77
2. Duszpasterstwo jako międzyludzkie relacje i osobista komunikacja	78
2.1. Co oznacza praca nad relacjami?	78
2.1.1. Duszpasterstwo jako międzyludzka relacja	79
2.1.2. Duszpasterstwo jako relacja prowadząca do celu	79
2.1.3. Duszpasterstwo jako bliskość i dystans, jako dawanie i branie	80
2.1.4. Relacja duszpasterska: dialogowa – pozbawiona lęku i wolna od władzy	80
2.2. Relacja realizuje się w komunikacji	81
2.2.1. Nie można nie komunikować	81
2.2.2. Komunikacja zawsze obejmuje płaszczyznę treści i relacji	82
2.2.3. O ważności uczuć w komunikacji duszpasterskiej	83
2.2.4. Komunikacja odbywa się według wzorców	87
2.2.5. Komunikacja jest wypowiedzią na temat siebie samego jako osoby	88
2.2.6. Komunikacja jest apelem	89
2.2.7. Komunikacja jako proces	91
3. Duszpasterstwo jako rozmowa	92
3.1. Fundamenty rozmowy duszpasterskiej: zaufanie i dyskrecja	93
3.2. Kontrakt i wyjaśnianie	94
3.3. Aktywne słuchanie	95
3.4. Przeniesienie i przeciwprzeniesienie	96
3.5. Rozmowy sytuacyjne	97
3.5.1. Rozmowy w cztery oczy	97
3.5.2. Krótkie rozmowy w duszpasterstwie	98
3.5.3. Rozmowy duszpasterskie w grupach	98
3.5.4. Rozmowy telefoniczne	99
3.5.5. Duszpasterstwo telefoniczne	101
3.5.6. Duszpasterstwo korespondencyjne	102
3.5.7. Rozmowy przez internet	103
4. Praca nad relacjami w systemie: uwagi na temat duszpasterstwa systemowego	105
4.1. Terapia systemowa jako impuls duszpasterstwa systemowego	105
4.2. Dynamika systemów	105
4.2.1. Duszpasterstwo jako interwencja w systemie	107
4.2.2. Ważne elementy metodyczne w systemowej pracy nad relacjami	108
4.3. Duszpasterstwo systemowe par i rodzin	109

4.3.1. Duszpasterstwo par	109
4.3.2. Duszpasterstwo rodzin	110
4.3.3. Rodziny osób uzależnionych od alkoholu, chorych psychicznie i niepełnosprawnych	111
5. Praca nad biografią	113
5.1. Historia życia jako konstrukcja siebie	113
5.1.1. Historia życia i jej znaczenie	113
5.1.2. Zakorzenie historii życiowej w historii zbiorowej	114
5.1.3. Historii życia można nadać nowy sens	115
5.2. Duszpasterstwo jako praca nad historią swojego życia	116
5.2.1. Odkrywanie historii życia – słuchanie i wyciąganie wniosków	116
5.2.3. Duszpasterstwo jako nadawanie znaczenia życiu w Bożym świetle	119
5.2.4. Życiowe historie u kresu życia	119
5.2.5. Życiowe historie obejmujące kilka pokoleń	120
6. Duszpasterz jako osoba	121
6.1. Każdy może „uprawiać” duszpasterstwo	121
6.2. Kompetencje personalne w duszpasterstwie	122
6.2.1. Godność zaufania i autorytet	122
6.2.2. Ćwiczenie zdolności wchodzenia w relacje	123
6.2.3. Praca nad historią własnego życia	123
6.3. Podejście do ambiwalencji, konfliktów i kryzysów	124
6.3.1. Ambiwalencja bliskości i dystansu	125
6.3.2. Ambiwalencja wszechmocy i bezsilności	126
6.3.3. Ambiwalencja wiary i zwątpienia	127
6.3.4. Obchodzenie się z konfliktami i kryzysami	128
D. Tło duszpasterstwa: wymiar duchowy	
1. Duchowość w relacjach duszpasterskich	130
1.1. Duchowość duszpasterzy	131
1.2. Duchowość jako rozmowa z Biblią	133
1.2.1. Historia Józefa (1. Księga Mojżeszowa 37,39-50)	134
1.2.2. Duszpasterstwo profetyczne	135
1.2.3. Duszpasterstwo przy pomocy Księgi Psalmów	136
1.2.4. Duszpasterstwo w Nowym Testamencie	137
1.3. Osobiste <i>credo</i> w duszpasterstwie	141
1.3.1. Powiązanie historii życia z historią wiary	141
1.3.2. Duszpasterstwo jako umożliwienie sformułowania osobistego <i>credo</i>	143

E.	Obszary duszpasterstwa: praca duszpasterska w instytucjach	
1.	Konieczność analizy instytucji	145
1.1.	Schemat do przeprowadzenia analizy instytucji	146
1.2.	Praca ze schematem w duszpasterstwie	148
2.	Duszpasterstwo w parafii	149
2.1.	Parafie jako troskliwe wspólnoty	149
2.1.1.	Towarzystwo ludziom w życiu	150
2.1.2.	Duszpasterstwo z osobami umierającymi	151
2.1.3.	Duszpasterstwo z osobami w żałobie	153
2.1.4.	Duszpasterstwo z osobami w czasie wakacji	155
2.1.5.	Służba odwiedzinowa w parafii	155
3.	Duszpasterstwo w domach opieki	155
3.1.	Domy seniora	156
3.2.	Domy dla osób niepełnosprawnych	157
4.	Duszpasterstwo w instytucjach pozakościelnych: szpital – więzienie – wojsko	158
4.1.	Szpital	158
4.1.1.	Odwiedzanie chorych w szpitalu	159
4.1.2.	Duszpasterstwo szpitalne	160
4.2.	Wieżenie	161
4.3.	Wojsko	163
5.	Duszpasterstwo w odróżnieniu od innych działań kościelnych	164
6.	Duszpasterstwo duszpasterzy	165
6.1.	Kształcenie i szkolenie w duszpasterstwie	165
6.1.1.	Kształcenie akademickie	165
6.1.2.	Przygotowanie pastoralno-psychologiczne	166
6.1.3.	Interwizyjne grupy kolegialne	167
6.1.4.	Superwizja duszpasterzy	168

Superwizja

Forma poradnictwa w problemach zawodowych

1.	Przykład procesu superwizji	170
2.	Superwizja w zróżnicowanym środowisku pracy	175
2.1.	Powstanie superwizji jako formy poradnictwa	175
2.1.1.	Początki w ramach pracy socjalnej	175
2.1.2.	Refleksja nad relacją w psychoanalizie	176
2.1.3.	Wpływy pedagogiki	177
2.1.4.	Wpływy poradnictwa organizacyjnego	178
2.1.5.	Superwizja jako autonomiczna forma poradnictwa	178

2.2. Superwizja i egzystencjalne znaczenie pracy	178
2.3. Zróżnicowanie pracy	179
2.3.1. Biblijne ujęcia pracy	179
2.3.2. Praca w czasach prehistorycznych	180
2.3.3. Starożytność	181
2.3.4. Średniowieczna Europa	181
2.3.5. Reformacja i oświecenie	182
2.3.6. Epoka industrializacji	183
2.3.7. Praca w epoce postindustrialnej	184
2.4. Problematyka pracy dzisiaj	184
2.4.1. Wartość pracy i bezrobocie	184
2.4.2. Rozczłonkowanie – racjonalizacja – indywidualizacja	185
2.4.3. Przyszłość pracy	186
2.4.4. Praca, wypoczynek i czas wolny	186
2.5. Charakterystyka chrześcijańskiego rozumienia pracy dzisiaj	187
3. Definicja i sposób pracy superwizji	188
3.1. Trójkąt superwizyjny	188
3.2. Sposoby pracy w superwizji	191
3.2.1. Superwizja jako forma poradnictwa w sytuacji problemów zawodowych	191
3.2.2. Kontrakt	192
3.2.3. Możliwy przebieg spotkania	193
3.2.4. Interwencje superwizyjne	195
3.2.5. Uwagi na temat hermeneutyki superwizji	196
3.2.6. Superwizyjne kompetencje	196
3.3. Formy superwizji	197
3.3.1. Superwizja indywidualna	197
3.3.2. Superwizja grupowa	197
3.3.3. Superwizja zespołowa	198
4. Superwizja pastoralno-psychologiczna jako rozwój i wzmocnienie osoby w pracy i instytucji	199
4.1. Superwizja pastoralno-psychologiczna w powiązaniu z duszpasterstwem	199
4.2. Krótki zarys kształcenia w zakresie superwizji pastoralno-psychologicznej	200
4.2.1. Przykład kursu superwizji pastoralno-psychologicznej	200
4.2.2. Forma kształcenia	201
4.2.3. Treści dydaktyczne	202
4.2.4. Cel kształcenia	203

Psychologia pastoralna

Dialog pomiędzy teologią a psychologią

1. Przykład refleksji pastoralno-psychologicznej	204
2. Co oznacza psychologia pastoralna?	206
2.1. Dialog jako cecha charakterystyczna psychologii pastoralnej	206
2.2. Różnorodność psychologii pastoralnej	207
2.3. Aspekty antropologii pastoralno-psychologicznej	208
3. Człowiek jako ciało	208
3.1. Aspekty teologiczne: stworzenie i wcielenie	210
3.2. Aspekty psychologiczne: jedność psychiki i ciała	211
4. Człowiek i historia jego życia	212
4.1. Aspekty teologiczne: Bóg jako towarzysz podczas historii życia i etapów wiary	212
4.2. Aspekty psychologiczne: etapy rozwoju psychicznego	216
5. Człowiek we wspólnocie i relacjach	222
5.1. Aspekty teologiczne: relacja z Bogiem i zborem	223
5.2. Aspekty psychologiczne: wspólnota i tożsamość	227
6. Człowiek jako jednostka i podmiot	231
6.1. Aspekty teologiczne: człowiek jako stworzenie, grzesznik i usprawiedliwiony	231
6.2. Aspekty psychologiczne: siły napędzające człowieka i jego indywidualność	234
7. Człowiek i jego skończoność	243
7.1. Aspekty teologiczne: śmierć jako brak relacji	243
7.2. Aspekty psychologiczne: śmierć – umieranie – żałoba jako aspekty tanatologii	245
8. Zadania i cele pracy pastoralno-psychologicznej	250

Przedmowa

W obecnej dobie często zauważamy, że obok kryzysu ekonomicznego coraz wyraźniej rysuje się kryzys interakcji międzyosobowej, wynikający z zakłóconej komunikacji i braku zdolności wyrażania emocji. To prowadzi do zintensyfikowania poszukiwań partnera rozmowy, z którym w duchu zaufania można by szczerze i otwarcie porozmawiać, wypowiedzieć nurtujące wątpliwości, omówić powstałe konflikty na płaszczyźnie prywatnej czy zawodowej, przyrzeczyć się ewentualnym rozwiązaniom wyjścia z powstałych impasów, a przede wszystkim podjąć temat duchowości, rozterek wiary, relacji z Bogiem. Nie ulega wątpliwości, że przed duszpasterstwem, superwizją czy psychologią pastoralną roztacza się ogromna perspektywa działania. Współczesny człowiek wielokrotnie poszukuje duszpasterskiego wsparcia. Takie poszukiwania podnoszą przed duszpasterzami poprzeczkę w zakresie ich profesjonalnego przygotowania, jak i kompetentnego zareagowania na istniejące potrzeby.

„Duszpasterstwo, superwizja, psychologia pastoralna – wprowadzenie” autorstwa Helmuta Weiße wydaje się w pełni wychodzić naprzeciw tym oczekiwaniom. Jest ważnym przyczynkiem ewangelickiej literatury z zakresu duszpasterstwa w języku polskim. Wraz z niniejszą publikacją zyskujemy fachową literaturę, która podejmuje nie tylko kwestię służby duszpasterskiej, ale zaznajamia polskiego Czytelnika ze sposobami pracy w ramach superwizji, jej znaczeniem dla zintensyfikowania wydajności pracy i wzmocnienia satysfakcji z wykonywania danego zawodu, prezentuje dorobek psychologii pastoralnej. Książka ta stanowi doskonałe przygotowanie propedeutyczne do duszpasterskiej służby, superwizyjnych aktywności i psychologiczno-pastoralnych refleksji. Dla uczestników kursów duszpastersko-superwizyjnych, prowadzonych w ostatnich latach przez ks. Helmuta Weiße, jest przypomnieniem i utrwaleniem zdobytej wiedzy i praktycznych doświadczeń. Z pewnością sięgać do niej będą studenci teologii, profesjonalni duszpasterze, jak i osoby, które chciałyby w tym

zakresie zacząć się kształcić i zdobywać niezbędne umiejętności. Tym bardziej, że autor konsekwentnie eksponuje powszechność kapłaństwa w duszpasterskim wymiarze, bardzo wyraźnie akcentując udział kobiet w duszpasterskiej posłudze.

Książka ta napisana została przez bardzo kompetentną osobę, która posiada wieloletnią praktykę zdobytą w kontekście międzynarodowych, międzykulturowych, a także międzyreligijnych doświadczeń, co szczególnie warte jest podkreślenia. Dzięki tym doświadczeniom autor nabrał wyjątkowej wrażliwości, wyczucia i taktu w odniesieniu do odmienności, z którą w duszpasterskim wymiarze bywamy permanentnie konfrontowani, nawet w najbardziej, jakby się mogło wydawać, homogenicznym kontekście.

Prezentowana publikacja wypływa nie tylko z doświadczeń poczynionych przez autora na własnym gruncie, lecz jest wyrazem szczególnego eksperymentu prowadzenia rozmów i kursów, zarówno duszpasterskich, jak i superwizyjnych przez obcokrajowca w różnych krajach i w różnych językach, w tym także polskim. Szczególnie cenne wydają się być przytaczane przykłady rozmów, zawierające kontekstualną specyfikę danego kraju a nawet regionu. Wspomniana różnorodność pozwala Weißowi przeanalizować, zreflektować i na nowo zdefiniować pojęcie duszpasterstwa, superwizji i psychologii pastoralnej. Niewątpliwie lektura książki będzie sposobnością do skorygowania często mylnych wyobrażeń na temat tego, czym powinno być i czym jest duszpasterstwo.

Niniejsza książka, będąca wynikiem ponad trzydziestu lat słuchania, refleksowania, studiów, prowadzonych badań i zajęć dydaktycznych, może być inspiracją do dalszych poszukiwań. W obecnej dobie duszpasterstwo uległo tak ogromnemu postępowi, że nie sposób w jednej książce ująć wyczerpująco wszystkich jego aspektów. Możliwe, że Czytelnik odczuje niedosyt, który nie jest jej mankamentem, ale zachętą, by dalej poszukiwać i rozwijać się. Wszak „Duszpasterstwo, superwizja, psychologia pastoralna – wprowadzenie” posiada wartość kreacyjną do podejmowania działań na rzecz drugiego człowieka, będąc wsparciem myśli i emocji w wielu życiowych sytuacjach.

Adrian Korczago